
Külastuskorraldus RMK-s

Planeerimine, külastuse mõjud
ja meetmed negatiivsete
mõjude ennetamiseks

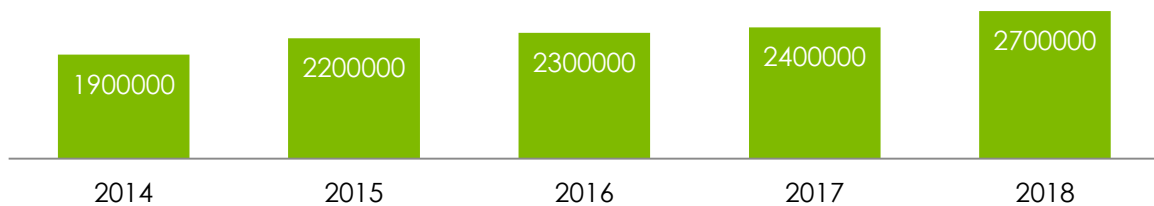

Riigimetsa Majandamise Keskus
Külastuskorraldusosakond
2019

Sissejuhatus

Looduses liikumine on aasta-aastalt muutnud populaarsemaks (Joonis 1). 2018. aastal külastati Riigimetsa Majandamise Keskuse (RMK) hallatavaid puhke- ja kaitsealadel paiknevatid objekte 2,7 miljonil korral. Kui võrrelda 2010. ja 2015. aasta külastajauuringu tulemusi, siis on märgatavalt suurenenud välismaalaste osakaal, seda just rahvusparkides. Külastajauuringu andmetel on puhkusemotiivid, miks külastajad loodusesse tulevad, püsinud sama nii 2010 kui ka 2015 uuringu andmetel: ilusad maastikud, looduse tunnetamine, mürast ja saastest eemal viibimine, meelerahu, stressi maandamine, viibimine oma seltskonnaga.

Joonis 1. Puhke- ja kaitsealade külastatavus 2014-2018.

Looduses liikumisega võivad paratamatult kaasneda mõjud looduskeskkonnale, alates lindude-loomade häirimisest kuni alustaimestiku tallamiseni ja puujuurte kahjustumiseni. Mõju suures sõltub paljudest teguritest – nii kasutusviisist, looduslikest eeldustest kui ka ala ettevalmistusest külastajate vastuvõtuks.

RMK külastuskorraldusosakonna põhiülesandeks on kaitse- ja puhkealadel mitmekülgsete rekreatsioonivõimaluste loomine, nendel külastuse suunamine ning metsa- ja kaitseväärtuste tutvustamine ja selle kaudu looduskeskkonna kaitsmine ning elanikkonna väärtushinnangute kujundamine. Seatud eesmärkide täitmiseks on vajalik terviklik lähenemine, selleks on RMK külastuskorraldusosakonnal kolm tegevussuunda:

KOHT – puhke- ja kaitsealadel külastuskorraldusliku taristu (loodushoiuobjektide süsteemi) kavandamine, rajamine ja majandamine (seirete ja uuringute läbiviimine ja tulemuste kasutamine külastuskorralduskavades arengute ja tegevuste planeerimisel, taristu rajamine ja hooldamine)

SUHTUMINE – säästlike looduskasutushoiakute kujundamine (looduõppeprogrammid, ekspositsioonid, konkursid)

TEAVE – teavitamine ja kasutuse suunamine RMK majandatavatel puhke- ja kaitsealadel (teabe jagamine erinevaid teabekanaleid kasutades: kodulehekülge, külastuskeskused, teave maastikul ja teavitavad üritused-kampaaniad)

Külastajaseire

RMK paigaldas külastusmahu seire läbiviimiseks esimesed loendurid 2002. aastal. RMK poolt hallatavate loodushoiuobjektide külastatavust mõõtvat külastusmahu seiret viiakse läbi regulaarselt ja ühtsetel alustel. Terve puhke- või kaitseala külastuskordade arvu saamiseks laiendatakse elektrooniliste loenduritega üksikutel kohtadel loendatud külastuskordade arvu külastajauuringust saadud külastajavoogude info abil.

Külastajauuringud viiakse kõikidel puhke- ja kaitsealadel läbi ühtsetel alustel. Kasutatav andmekogumismeetod on kohapeal küsitleja juhendamisel täidetav küsimustik. Külastajauuringu käigus kogutakse informatsiooni külastajate profiili, tegevuste, külastuste geograafilise jaotuse, külastuse kestuse ja korduvuse, samuti kulutuste, külastajate rahulolu, motiivide jms kohta.

RMK puhkealadel on külastajauuringuid korraldatud 2002., 2003., 2006. aastal. 2010. ja 2015. aastal kaasati külastajauuringusse lisaks RMK puhkealadele ka viis rahvusparki ning teisi kaitsealasid, kus märkimisväärne RMK hallatav külastuskorralduslik taristu. Järgmine külastajauuring on planeeritud läbi viia 2020. aastal.

Lisaks on RMK tellinud ka erinevaid looduses liikumise võimaluste vajalikkuse ja kasutamise üldist fooni selgitavaid uuringuid. RMK sellelaadsed tellitud uuringud on käsitletud pakutavate looduses liikumise võimaluste tuntust ja kasutamist (2003, 2006, 2009, 2012), marjade ja seente korjamist (2011), sotsiaalset koormustaluvust kõrge külastatavusega aladel (2005) ning RMK matkatee kasutamist (2014).

Maastikukaitseline seire ja uuring

Külastuse keskkonnamõjude uurimine RMK loodushoiuobjektidel sai alguse 2002. aastal RMK poolt tellitud uuringuga „Metsade rekreatiivse koormustaluvuse määramine ning kaitseabinõude kavandamine“. Uuringu eesmärgiks oli valitud loodushoiuobjektidel, ning nende baasil, välja selgitada rekreatiivse koormustaluvuse ja kasutuse mõju looduskeskkonnale, mis võimaldaks paremini kavandada puhke- ja kaitsealade kaitset, külastuskorraldust ning kaitseabinõude rakendamist. Tegemist oli objektide seisundist tulenevalt problemaatilisi või prioriteetseid objekte käsitleva süvauuringuga, mis käsitles pinnase ja alustaimestiku seisundit, muutusi taimkatte liigilises koosseisus ja katvuses, pinnase erosiooni esinemisest, objektil kasvavate puude ja põõsaste rindelise kuuluvust, liigilist koosseisu ning seisundit, arvestades puudel lisaks inimtekkeliste ka biootilisi ja abiootilisi

kahjustusi. Uuringu tulemuseks oli põhjalik ülevaade uuringusse kaasatud loodushoiuobjektide maastikukaitselistest seisundist ja probleemkohtadest, nende ulatusest, põhjustest, kaitseabinõude rakendamise võimalustest ning kordusuuringute raames ülevaade maastikukaitseliste meetodite rakendamise tulemuslikkusest. Koormustaluvuse uuring on seni toimunud aastatel 2002-2012. Algselt oli uuringu teostajaks toonane Metsakaitse- ja Metsauuenduskeskus, hilisematel aastatel Eesti Maaülikooli Metsandus- ja Maaehitusinstituut.

Uuringu tulemused näitasid vajadust üle- eestiliselt ühtsetel alustel loodushoiuobjektide omadusi ja üldist maastikukaitselist seisundit ning toimuvaid muutusi kirjeldava seiremetoodika välja töötamiseks. 2008. aastal alustas RMK külastuskorraldusosakond Loodushoiuobjektide seisundi seire läbi viimist. Seire metoodika on välja töötatud külastuskorralduse planeerimise ühe töövahendina, andes ülevaate nii loodushoiuobjekti, kui eraldiseisva üksuse, kui ka objektide kogumi seisundist ning arenguvajadustest.

Seire tugineb seisundiklassi hindamise metoodikale, kaasates nii objekti maastiku kui ka taristu omadused - pinnase ja alustaimestiku ning taristu seisund, alale juurdepääs ning kasutus ja loodushoiuobjektidel kasvavate puude antropogeensed kahjustused. Esmase seireringi käigus fikseeritakse visuaalse vaatluse ning pinnase ja alustaimestiku seisundi hindamise alusel objektide seisund ja järgnevate seirete käigus selgub, kas kasutuse mõju objekti seisundile on suurenenud, vähenenud või on objekti seisund püsinud stabiilsena. Loodushoiuobjektide parima võimaliku seisundi tagamiseks ning seisundi halvenemise ennetamiseks koostatakse seire käigus ning andmetele tuginedes seireobjektidele maastikukaitselised majandamissoovitused.

2018. aasta lõpu seisuga teostatakse RMK Loodushoiuobjektide seisundi seiret 364 loodushoiuobjektidel - telkimisaladel, lõkkekohtades, puhkekohtades, metsaonnide ümbruses ja muudel punktobjektidel, millele seire metoodika kohaldub.

Nii RMK Loodushoiuobjektide seisundi seire teise seireringi kui ka varasemalt läbi viidud uuringu „Metsade rekreatiivse koormustaluvuse määramine ning kaitseabinõude kavandamine“ andmetele tuginedes on senised teostatud maastikukaitselised tööd andnud häid tulemusi loodushoiuobjektide seisundi paranemisel või stabiliseerumisel. Tallamise suhtes tundlike kasvukohatüüpide taastumine on olnud kohati aeglasem ning trendid seisundi muutustes ebastabiilsemad. Tallamistundlike ja pika taastumisajaga koosluste seisundit mõjutavad rohkem ka ilmastikutingimused, nt soojad ja sademetevaesed suved, mil ka külustuskoormus on üldiselt suurem. Uuringu ja seire tulemustele

tuginedes omavad loodushoiuobjektide maastike seisundile suurimat mõju keelumärkide ja piirete eiramine ning sõidukitega väljaspool teid liiklemine.

Rakendatud maastikukaitselistest meetmetest on häid tulemusi andnud näiteks tallamistundliku loodushoiuobjekti ajutine sulgemine ning hilisem objekti planeeringu muutmine (Raadna telkimisalal, Peipsi põhjaranniku puhkealal), suurürituste keelamine (Peraküla telkimisalal, Nõva puhkealal), loodushoiuobjektide kasutuse piiramine (Kauksi telkimisalal, Peipsi põhjaranniku puhkealal) ning maastikukaitselise suunilusega küllastustaristu rajamine – parkimistaskud, piirded, laudteed, koorepuru- vm kattega teed, viidastus jt (nt Kauksi ja Raadna telkimisala, Peipsi põhjaranniku puhkeala; Tõrvanina telkimisala, Hiiumaa puhkeala jt.). Kasvava külustuskoormuse juures on jätkuvalt oluline maastikukaitseliste meetmete rakendamine ning vastava taristu hea seisund, mis annab loodusmaastikule võimaluse taastuda ja võimaldab objektide seisundis tagada teatava stabiilsuse.

Planeerimine

Planeerimise sisendteabe saamiseks on RMK läbi viinud või tellinud seireid ja uuringuid: metsade rekreatiivse koormustaluvuse määramise ja kaitseabinõude kavandamise uuring, loodushoiuobjektide seisundi seire, külustusmahu seire ja külustajauuring, jälgitakse tekkinud prügi ja tarbitud küttepuid kogust.

Järjepideva ühtsetel alustel läbiviidava ja teineteist toetava seire- ja uuringusüsteemi abil saadud teave rekreatsiooni mõjude, külustuskoormuse ja külustuse iseloomu kohta, on loodushoiuobjektide majandamise jaoks ülioluline. Seired ja uuringud loovad aluspõhja, millele tuginedes saab koostada arengustrateegiaid ja planeerida loodushoiuobjektide infrastruktuuri rajamist ning majandamist, jälgida rakendatud majandamisvõtete toimimist.

Külustajaseire käigus kogutav külustuse iseloomu ja mahu info aitavad mõista külustajate eelistusi ja vajadusi ning jälgida muutuste trende. Trendide jälgimine annab võimaluse juba ka ennetava meetmena reageerida ja teha ümberkorraldusi planeerimisel, seda nii külustuskogemuse parandamiseks kui ka võimalike külustusest tingitud negatiivsete mõjude ennetamiseks.

Maastikukaitselise sisuga seired ja uuringud aitavad mõista ja jälgida, millist mõju avaldavad külustajad loodusele ning kas need mõjud muutuvad. Samuti on senine kogemus andnud hea pildi, millised majandamise võtteid rakendades on võimalik võimalikke negatiivseid mõjusid ennetada või juba tekkinud kahjusid leevendada.

Terviklikule seirete ja uuringute süsteemile tugineva planeerimisega on võimalik ennetada ja vähendada võimalikke külastusest tingitud negatiivseid mõjusid. Vaatamata pidevale külastusmahu kasvule on seiretele tuginev planeerimine ja külastajate teadlik suunamine taganud RMK poolt looduspuhkuseks kasutatavatel aladel seisundi säilimise.

Seiretest ja uuringutest tuleva sisendi analüüsimine, planeerimisalaste otsuste tegemine, vajadusel üle vaatamine ja täiendamine toimub külastuskorralduskavade koostamise ja täitmise protsessi käigus. Külastuskorralduskava on puhke- ja kaitsealade olemusest lähtuv ning külastuskorralduslikke arenguid ning majandamislahendeid käsitlev, samuti alade väärtuste kaitset korraldav dokument.

Tulenevalt puhke- ja kaitsealade geograafilisest paiknemisest ja eriilmelisusest, käsitletakse lähestikku asuvaid ja ühtselt majandatavaid RMK poolt hallatavaid puhke- ja kaitsealaid ühes kavas. See aitab tagada võimalikult mitmekülgsed, aladele sobiliku iseloomuga, külastusvõimalused, head külastaja suunamis- ja teavitamislahendid, ühtne ning ressursisäästlik majandamine. Külastuskorralduskava periood on 10 aastat. Külastuskorralduskava ajakohasust analüüsitakse iga-aastaselt, tulenevalt muutustest toimimiskeskkonnas ja seiretest ning uuringutest laekuva sisendi põhjal, toimub vajadusel kava ajakohastamine.